

Gezginci Arıcılık

Veysel Serkan GÜNBEY

Ziraat Yüksek Mühendisi

Arıcılık, Anadolu insanının bir geleneği olarak ülkemizde çok eski dönemlerden beri yapılmaktadır. Tarihsel bir geçmişe sahip olmasına rağmen arıcılığın gelişmesi bilim ve teknoloji-deki ilerlemelere bağlı olarak son yüzyılda olmuştur. Bugünkü teknik anlamıyla başlı başına tarımsal bir uğraş ve üretim dalı olan arıcılık, belli amaçlar doğrultusunda “bal arılarını kullanabilme ve yönetebilme sanatı” olarak tanımlanabilmektedir.

Dünyada arılı kovan sayısı yaklaşık 59 milyon, bal üretimi ise 1.2 milyon ton civarındadır. Çin yaklaşık 7 milyon arılı kovan varlığı ve 265 bin ton bal üretimi ile ilk sırada yer almaktadır. Dünyada arılı kovan başına ortalama bal üretimi 20 kg civarındayken bu rakam Avustralya’da 64 kg, Kanada’da 60 kg, Çin’de 38 kg, Meksika’da 32 kg, Arjantin’de 30 kg, Macaristan’da 26 kg ve Türkiye’de 16 kg dolayındadır. Bu ülkeler dünyanın en çok bal ihraç eden ülkeleri konumundadır. Son yıllarda

dünyada en çok bal ithal eden başlıca ülkeler ise Almanya, ABD, Japonya, İngiltere, İtalya, İsviçre, Norveç, Fransa, Avusturya ve bazı Avrupa ülkeleridir. Almanya’nın yıllık ithal ettiği bal miktarı Türkiye’nin yıllık bal üretiminden daha fazladır.

Temel arıcılık ürünleri olan bal, balmumu, polen, propolis, arı sütü ve arı zehiri ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. Uzak Doğu ülkeleri başta olmak üzere gelişmiş birçok ülkede

sağlıklı bir yaşam ve dengeli beslenmedeki öneminden dolayı arıcılık ürünleri ile tedavi yöntemlerine ağırlık verilmekte ve bu ürünlerden tıp alanında etkin şekilde yararlanma yoluna gidilmektedir.

Arıcılık, söz konusu avantajlarının yanı sıra bitkilerin tozlaşmasında da etkin bir role sahiptir. Doğada tozlaşma büyük oranda rüzgâr ve böceklerle olmaktadır. Polen ve nektar toplamak için çiçekleri ziyaret eden arılar, bitkilerin döllenmesine yardımcı olmaktadır. Bu sayede insan gıdasını oluşturan ürünlerin hem kalitelerinde hem de verimlerinde artış sağlanmaktadır. Öyle ki arıların sağladığı tozlaşma ile elde edilen yıllık bitkisel ürün artışı, o üretim sezonunda üretilen bal değerinin 50 katını geçebilmektedir.

Türkiye 4.888.961 adet koloni varlığı ile dünyada ikinci sırada yer almaktadır. Özellikle 81.364 ton bal ve yaklaşık 4539 ton balmumu

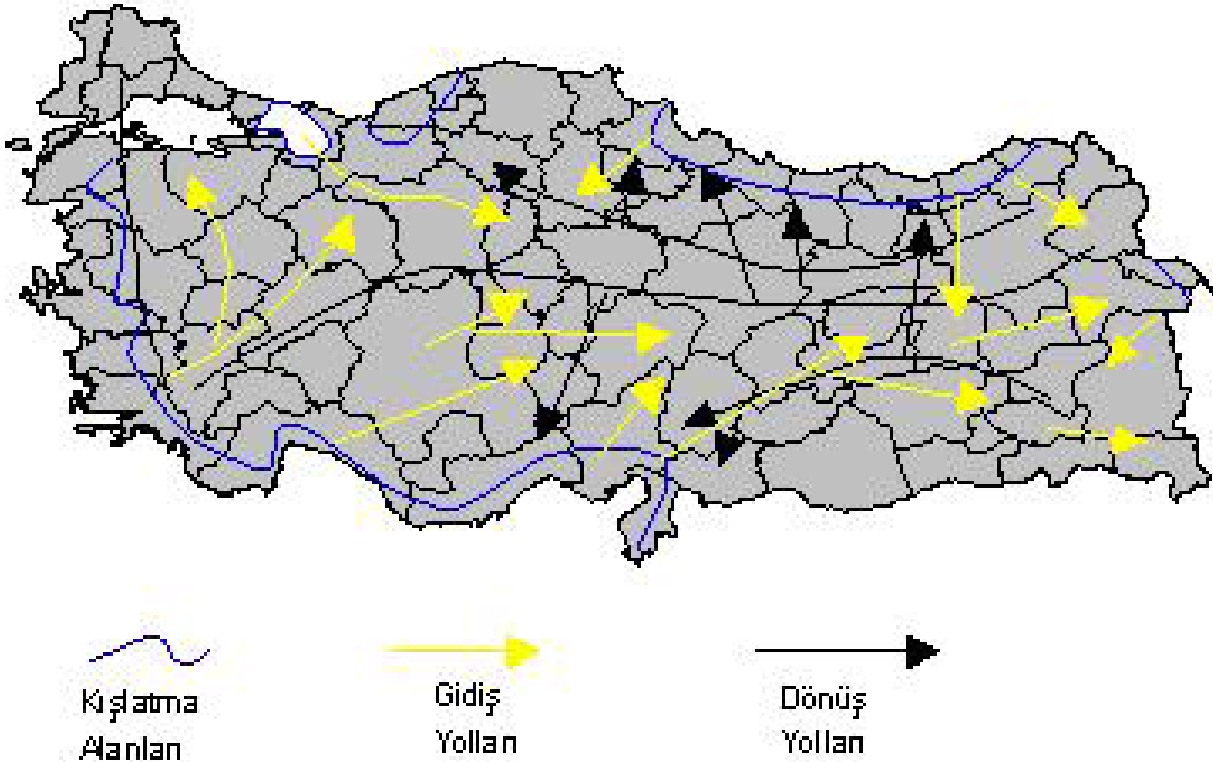
üretimi(TÜİK,2008) ile arıcılık, ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. Uygun coğrafik yapısı, iklim ve bitki örtüsü ile arıcılık için önemli bir potansiyele sahip olan Türkiye, özellikle Avrupa ile Asya arasında doğal bir köprü oluşturmakta ve bal arıları için önemli bir gen merkezi olma özelliği taşımaktadır. Ancak mevcut avantajlarına rağmen Türkiye’de arıcılık oldukça karmaşık ve dağınık bir yapıdadır. Kaynakların etkin değerlendirilmemesi nedeniyle her yıl binlerce ton nektar bala dönüşmeden yok olmaktadır. Bu durum sadece bölgesel düzeyde değil ülke bazında da ele alınması gereken önemli sorunlardan biridir.

Arıcılıkta gelişmiş ülkeler 1960’lı yıllardan günümüze kadar birim alandan daha etkin biçimde yararlanma yoluna gitmiş; böylece koloni varlığı giderek azaltılırken koloni başına ortalama verim de artış sağlanmıştır. Diğer yandan Türkiye’nin de yer aldığı gelişmekte olan ülkelerde ise koloni varlığı artırılırken koloni başına düşen ortalama verimde artış sağlanamamıştır. Son 10 yıl içerisinde Türkiye’de modern kovan sayısındaki artışa rağmen ko-

van başına ortalama bal verimi 16 kg düzeyinde kalmıştır. Ayrıca teknik arı yetiştiriciliğinin önemli unsurlarından olan doğal çayır-mera alanları ile orman alanları gibi bitki örtüsünün azalması, tarım alanlarında zamansız ve denetimsiz pestisit kullanılması nektar kaynaklarının yok olmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda son yıllarda koloni başına düşen ortalama bal verimi azalmış ve gezginci arıcılığın daha yoğun olarak yapılması gereği ortaya çıkmıştır.

Bir koloniden daha fazla ürün alabilmek ve bitkilerde tozlaşmayı sağlamak amacıyla kovanların bir yerden başka bir yere taşınmasına “gezginci arıcılık” denmektedir. Arıcılık yapılan bir bölgede, çiçeklenmesi kısa süren az sayıda ballı bitki var ise gezginci arıcılık yapılması ve kovanların nektar ve polen kaynakları yönünden zengin başka yerlere taşınması gerekir. Gezginci arıcılık sayesinde değişik zamanlarda değişik bitkilerden yararlanılarak daha fazla ürün almak mümkündür. Gezginci arıcılıkta kovanların taşınması, ilkbahar sonu ile yaz başlangıcında sahil ve ovalardan yüksek yay-

Harita1. Ülkemizde Gezginci Arıcılık Hareket Yolları

lalara; yaz sonu ve sonbaharda ise çam balı üretim alanları ile sahil bölgelerine olmaktadır.

Teknik kurallara göre hareket eden arıcıların, daha kazançlı bir üretim sezonu geçirebilmesi için bölgelerdeki ana nektar akımı dönemini etkin bir biçimde değerlendirmesi gerekmektedir. Çünkü arıcılıktan daha fazla gelir elde edilmesini sağlayan ve koloninin gücü ve aktivitesi ile ortaya çıkan verimlilik, bitkisel kaynaklara dayalı olduğu kadar kolonilerin bu bölgelerde kontrollü bir biçimde gezdirilmesine de bağlıdır. Ülkemizde arıcılık faaliyetini yürütürken gezginci arıcıların, konaklama, güvenlik, ürünlerin pazarlanması, damızlık ana arı temini, hastalıklarla mücadelenin bilinmemesi ve kışlatma gibi sorunlarla karşılaştıkları bilinmektedir.

Gezginci arıcılıkta amaç daha fazla ürün almak olduğu için, konaklama yerinin seçimi önem kazanmaktadır. Uygun konaklama yerinin seçiminden sonra konaklama izni, süresi ve ücreti arıcılar için sorun olmaktadır. Gezginci arıcılar gittikleri bazı köylerde az miktarda koloni bulunduğu halde köye alınmamaktadır. Yine fazla konaklama ücreti isteyen bazı muhtarlar sınırlı miktardaki köy arazisine fazla miktarda arıcı almaktadır. Bu şekilde, bir yerde doğal kaynaklar heba olup giderken bir yerde de koloni yoğunluğu nedeniyle verim düşüklüğü yaşanmaktadır. Yine arıcıların bütün yıl

sıkıntı çekerek ürettikleri ürünlerinin pazarda gerçek değerinde satılamaması ve ürünlerini satacak bir kurum ya da kuruluş bulamamaları da önemli bir sorundur.

Gezginci arıcılık sabit arıcılığa oranla daha fazla gelir getirmektedir. Ancak denetimsiz yapılan gezginci arıcılık, bölgelerde denetimsiz melezlemelere ve saf ekotiplerin kaybolmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte gen kaynaklarının korunması için en azından arı hareketlerinin kolayca kontrol edilebileceği bazı bölgelerin "izole alan" olarak ayrılması kaçınılmaz görünmektedir.

Arıcılık için değerli nektar kaynağı olan ve iyi kalite bal veren bitkiler kültür bitkileri, doğada kendiliğinden yetişen bitkiler ve ağaçlar ile çalılar olmak üzere üç grupta toplanabilir. Nektar ve polen kaynaklarının seçiminde, bitkinin verdiği nektar miktarı, çiçeklenme süresi ve bulunma yoğunlukları önem taşımaktadır. Yonca, korunga, fiğ, üçgül, kekik, adaçayı, geven, karagan (karabaş), kuşdili, ballıbaba, pamukluk, püren, hardal, oğul otu, pamuk, ayçiçeği, kestane, ıhlamur, akasya, okalüptus, turuncgiller, elma ve badem arıcılık yönünden önemli bitki türlerinden bazılarıdır.

Bitkinin çiçeklenme zamanı; güneş ışığı, hava sıcaklığı, nem, toprak yapısı gibi genetik ve çevresel faktörlerden etkilenmektedir. Arıcılıkta söz konusu faktörlerin belirlenmesi ve üretimin buna göre programlanması yetiştiriciliğin karlılığı açısından büyük önem taşımaktadır. Nektar verimi bakımından bitki türleri arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Arı yetiştiriciliğinde bal verimi ve kalitesini artıracak bitki türlerinin bulunduğu bölgelerin saptanması ve gezginci arıcıların söz konusu bölgelere yönlendirilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de gezginci arıcılar üretim sezonu içerisinde Ege, Akdeniz ve Karadeniz Bölgesi’nden başlayarak Orta ve Doğu Anadolu’ya

doğru hareket etmekte; bu bölgelerden de tekrar Ege Bölgesi'ndeki çam balı alanlarına ya da mevsimsel koşulların daha uygun olduğu bölgelere gitmektedirler. Gezginci arıcılık göz önüne alındığında Ordu ili arıcılarının büyük bir kısmı bölgenin doğal floristik yapısına ve çiçeklenme zamanına bağlı olarak Mayıs ayı sonlarına doğru bölgeler arası hareket halinde oldukları bilinmektedir. Ordu ili bal üretiminin %80'inini Ordulu gezginci arıcılar sağlamaktadır. Üretim özellikle Doğu Anadolu bölgesinden başlayarak çam balı üretim alanlarında sezonu sona erdirmektedirler. 323.901 adet koloni varlığına sahip olan Ordu ilinde ortalama bal üretimi 9.203 ton koloni başına verim ise 28,40.kg civarındadır(TÜİK,2008). Üretimde verimlilik olarak nitelendirilen koloni başına bal üretimi Türkiye ortalamasının üstündedir.

Gezginci arıcılık sayesinde de hastalık ve zararlıların ülke içindeki hızlı yayılışında önemli bir etkidir. Türkiye genelinde hastalık ve parazit bulaşmamış bölgemiz kalmamıştır. Arıcılarımız hala bilinçsiz ve zamansız ilaçlamalar yapılmaktadır. Bu konuda daha etkili eğitim çalışmaları yapılmalıdır. Arıcılarımızın birçoğu rasgele ve ruhsatsız ilaçlar kullanmaktadırlar. Bunlar da balın pazarlanmasında ciddi sıkıntılara sebep olmaktadır. Arıcılarımızın mutlaka zamanında, uygun dozda ve ruhsatlı ilaçlar kullanarak ilaçlama yapmalıdırlar.

Sonuç olarak arıcılar yörenin bitki örtüsünü tanımalı, çiçeklenme ve ana nektar akım döneminin başlangıcını, süresini ve nektar akım miktarını iyi bilmelidir. Daha fazla miktarda ürün elde edebilmek için koloni gücü ile çalışkanlığının yanında bitki çeşitliliği ve bolluğu da oldukça önemlidir. Bölgesel hareketler içerisinde olan gezginci arıcıların tercih edecekleri bölgenin arıcılığa uygunluğu ile yörenin kapasitesinin belirlenmesi her türlü kaynaktan daha etkin bir şekilde faydalanmaya olanak sağlayacaktır. Bu durum arıcılıkta bal olarak bilinen verimliliği de doğrudan etkileyecektir. Ülkemizin değişik coğrafik bölgelerindeki nektar ve polen kaynağı bitkileri tespit ederek flora haritasının mutlaka çıkartılması ve bu flora yapısına göre sabit veya gezginci arıcılık yapılacak yörelerin belirlenmesi, flora durumuna göre uygun arı ırkı ve koloni miktarının tespit

edilmesi ve bu esaslara göre de gezginci veya sabit arıcılığın uygulanması gerekmektedir.

Kaynaklar:

Anonim, 2008. Türkiye istatistik kurumu verileri. TÜİK-2008.

Çelik, H., 1994. Kalecik İlçesinde Gezginci Arıcıların Sorunları ve Arıcılıkta Yararlanılan Bilgi Kaynakları Üzerine Bir Araştırma (yüksek lisans tezi, basılmamış). A Ü, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Fıratlı, Ç., Gençler, H.V., 1995. Dünya arıcılığı ve Türkiye'ni yeri. Türkiye II. Teknik Arıcılık Kongresi. 8-9 Şubat 1994, T.C., Ziraat Bankası Kültür Yayınları No: 28: 20-28, Ankara.

Fıratlı, Ç., Gençler, H.V., Karacaoğlu, M., Koç, A., 2005. Türkiye Arıcılığına İlişkin Değerlendirmeler ve Öneriler. Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi. 3-7 Ocak 2005, Ankara. 743-752.

Genç, F., Dülger, C., Dodoloğlu, A., Kutluca, S., 1997. Kafkas, Anadolu ve Erzurum balarısı (*Apis Mellifera L.*) genotiplerinin bazı morfolojik özelliklerinin belirlenmesi. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 28, Erzurum. 683-697.

Genç, F., 2003. Arıcılığın Temel Esasları. Ders Kitabı. A Ü, Ziraat Fak., Yayınları No:341, Erzurum. 205-208.

Haliloğlu, A., Günaydın, A., Reis, K., Turan, M., 1995. Yurdumuzda gezginci arıcılığın sorunları. Türkiye II. Teknik Arıcılık Kongresi. 8-9 Şubat 1994, Ankara., TC Ziraat Bankası Kültür Yayınları No: 28, 90-100.

Kaya, T., 2004. Gezginci arıcılık nedir? Gezginci arıcıların sorunları ve hukuki durumu. Teknik Arıcılık Dergisi, 84: 2-8.

Tutkun, E., 1999. Türkiye'de arı sağlığı ve TKV de bu konuda son 20 yılda yapılan araştırmalar. Türkiye'de Arıcılık Sorunları ve I. Ulusal Arıcılık Sempozyumu. 28-30 Eylül 1999, Erzurum/Kemaliye. 87-97.

Yılmaz, B., 1996. Türkiye'de seyyar arıcılığın avantajları. Teknik Arıcılık Dergisi, 52: 24-28.